

Mikael Bakunin som föregångare för syndikalismen

Max Nettlau

1925

Femtio år efter Bakunins dödsdag, den 1 juli 1876, är det nog många av dem, vilka icke stirrat sig blinda på den auktoritära dogmen och nu se tillbaka på denne framstående människas långa och mångskiftande verksamhet, som fråga sig vilka grundlinjer som dominerade hans verksamhet? Vilka av hans idéer äro ännu levande för oss, och vilken betydelse kan han ännu ha för oss?

Bakunin är av alla känd som en av de djärvaste och följdriktigaste förkämparna för den mänskliga *friheten*. Men man har icke i samma mån tillräckligt beaktat att *solidaritetens* idé aldrig haft någon mera klart medveten företrädare än honom. Hela hans liv genomandas medvetandet om frihetens och solidaritetens oskiljaktighet och önskan om att kunna förverkliga dem båda, en åskådning, som han icke tillägnade sig på ett senare stadium genom erfarenhet och reflexion, utan som var levande i honom ända från hans tidigaste barndom.

Så snart Bakunin blev på det klara med den rena metafysikens illusioner, blev på det klara med hur varje gudsföreställning skapades av människorna själva och återspeglade deras eget tillstånd, så förvandlades den våldsamme Jehova till en bild av det stridbara judiska folket, och Olympen blev en sammanfattning av de grekiska städernas förbund, en slags republik, mycket svagt regerad av gudafadern Jupiter, som själv är underkastad ödets nycker. Så snart Bakunin förstod detta år 1842, förstod han också enheten av det ekonomiska, politiska, moraliska och religiösa tryck, som tyngde mänskligheten och nödvändigheten av att rensa bort det alltsamman, att tillintetgöra det, men också av att genast återuppbygga allt på frihetens och solidaritetens grundval. Att undanröja den stora faran av att vid en eventuell förändring av samhällsförhållandena man åter skulle börja bygga upp det nya i auktoritär anda, vilket kunde leda tillbaka till det förgångna, och att i stället grundlägga det nya tillståndet på basis av fria sammanslutningar och förbund - det var detta som hädanefter ständigt sysselsatte honom.

Denna mänsklighetens oerhörda uppgift absorberade hans tänkande och hans krafter, och han gav fullständigt avkall på att spekulera över de framtida formerna, vilka han helt överlämnade åt de under nya förhållanden i ett fritt samhälle levande människorna själva. Han fäste icke större avseende vid att förutana vidareutvecklingen av detta fria samhälles problem, och man finner i hans skrifter oändligt få spår till en anarkistisk utopi. Han gick helt upp i förberedelserna till förstörandet av det gamla och skapandet av garantier för ett återuppbyggande i en frihetlig anda.

Det råder ju intet tvivel om, att han skulle kunnat göra ett glänsande utkast till en frihetlig utopi, men sedan han avsvurit sig metafysiken, blev han trogen mot det praktiska livet, sådant som han uppfattade det, och därur framsprang hans uppfattning om att varje frihetligt skapande behövde den starkaste sociala, solidariska grundval.

På grund härav sysselsatte Bakunin sig icke med många av de problem, som sedan hans tid livligt diskuterats. Han gick upp i den ovannämnda omedelbara uppgiften, som han betraktade som stor, och ägnade den hela sin kraft. Är han därför för oss föråldrad, primitiv? Ha vi redan uppnått så mycket av den nämnda stora uppgiften att vi kunna skåda förbi honom ut i det fjärran?

Vid sin tro på möjligheten av ett grundligt förstörande av det gamla och ett frihetligt, solidariskt uppbyggande av det nya, stödde sig Bakunin på den för honom egna, fasta övertygelsen, att det som hos honom blivit en klar åskådning slumrade hos folket som en omedveten *instinkt*, att därför väckandet av denna instinkt skulle tillföra hans sak obetvingbara krafter. Denna sociala utopi, som förkroppsligade trängtan efter rättfärdighet, jämlikhet och lycka, var för honom folkets religion, och dess andliga auktoritära fjättrar skulle komma att försvinna, så snart rättfärdighet, jämlikhet och lycka togo verklighetens gestalt.

För honom var ofattbart att folket, som med egna händer frambringade även den minsta beståndsdelen av de maktbesittandes och de rikas makt och välstånd, icke förnam hur förtryckt och misshandlat det var. Endast känslan av vanmakt och isolering frambringade sedan årtusenden en dov tystnad, som ständigt ledsagas av tallösa öppna och dolda upprorshandlingar. Bakunin spekulerade mycket allvarligt över att kunna lösgöra alla dessa bundna känslor, och hur mycket han än värderade propaganda och individuell upplysning och befrämjade densamma, så stod det dock klart för honom, att man under det bestående systemet endast kunde nå en bråkdel av den utsugna mänskligheten genom denna verksamhet. Propagandans positiva innehåll, bestämda sociala teorier o. s. v. ledde dessutom till en förminskning och en splittring av krafterna, då det icke kunde finnas en enda ensamgällande teori. Endast medvetandet om den i solidariteten liggande faktiska makten och det för

massan gemensamma frihets-, likhets- och rättfärdighetsbehovet kunde bringa massan till aktion och kvarhålla den på den riktiga vägen, när dessa känslor blivit väckta på ett ändamålsenligt sätt.

Förbunden med den franska revolutionen genom ännu levande traditioner, intimt vittne till och medkämpe i rörelserna 1848-1849, hörde Bakunin till de många, som med bestämdhet förutsågo en europeisk revolution på 1860-talet. Napoleons död eller hans på ett eller annat sätt genomförda störtande trodde man med nödvändighet skulle föra till störtandet av det napoleonska systemet i Frankrike, på vilket skulle följa en borgerlig eller social republik. Denna tanke inspirerade Internationalen och alla socialister i Frankrike. Att på ett riktigt sätt genomföra detta i Frankrike och säkra en liknande utveckling i andra länder, det var det egentliga mål, som Bakunin eftersträvade sedan 1864, då han reste ifrån Sverige till Italien och under vägen i London och Bryssel, i Schweiz och Norditalien inhämtade noggranna informationer över förhållandena och revolutionärernas förhoppningar.

Han fann då - det var ännu före bildandet av Internationalen - ett proletariat, som efter juninederlaget, 1848, började resa huvudet, han fann mycken nationell patriotism, som i sig bar fröet till de framtida krigen, en oförhätterlig republikansk bourgeoisie, som på nytt strävade efter herraväldet, sådant detta förverkligades efter undertryckandet av Pariserkommunen, han fann Proudhon (som olyckligtvis rycktes bort av döden redan 1865) och hans riktning, som företräddes av många talangfulla människor, men utan att det bland dem fanns någon verkligt handlingskraftig person, och han fann vid sidan härav tvenne av de mest betydande auktoritära riktningar i uppsving - den av Blanqui ledda permanenta diktaturaspirationen i Frankrike och den av Marx och Lasalle icke mindre auktoritära arbetarerörelsen i Tyskland, vartill kom Marx' inflytande på Internationalen sedan oktober 1864.

Hur nära marxister och blanquister stodo varandra framgick förutom av deras samarbete i Internationalens generalråd 1871-1872 även av ett först i början av 1926 offentliggjort dokument från 1850, stiftelseurkunden för *Société universelle des communistes révolutionnaires*, undertecknat av blanquisterna J. Vidal och Adam, tysarna August Willich, K. Marx och F. Engels och den engelske socialistiske chartisten G. Julian Harney. Denna stiftelseurkunds första artikel lyder:

”Sammanslutningens mål är störtandet av alla privilegierade klasser, dessa klassers underkastande proletärerens diktatur genom upprätthållandet av revolutionen i permanens ända tills förverkligandet av kommunismen, vilket måste bli den sista författningsform för den mänskliga familjen.”

Även från Proudhon, som han besökte 1863 och 1864, skilde sig Bakunin i många praktiska spörsmål, och Proudhons död gjorde slut på möjligheten av ett framtida samförstånd. Så stod Bakunin faktiskt ensam gent emot idel motståndare som Marx, Blanqui, Mazzini, Louis Blane och alla andra av de äldre. Alla voro de auktoritära socialister eller, såsom Mazzini, nationalistiska och faktiskt medvetna antisocialister med pseudosociala garneringar. Han måste således frukta, att den väntade nya europeiska revolutionen skulle falla i händerna antingen på bourgeoisien och nationalistiska republikaner eller på diktaturlystna statsocialister och gå under på samma sätt som 1848. Han visste också, att alla dessa riktningar vid sidan av sina offentliga sammanslutningar hade hemliga organisationer, och han tillgrep samma medel, men sökte skydd mot de faror och nackdelar, som voro förbundna med detsamma.

Han handlade härvid i överensstämmelse med sin övertygelse och erfarenhet, vilket sade honom att å ena sidan var varje diktatur, herravälde, ledning ett ödesdigert ont, men att å andra sidan slumrande instinkter och isolerade, icke organiserade krafter, endast kunde bringas till utveckling och aktivitet genom visst initiativ hos de enskilda och genom intelligent samverkan. I våra dagar tro vi oss i den offentliga propagandan, den öppna organisationen och det offentliga exemplet som gives genom initiativ från de enskilda besitta medel till att kunna rycka massan upp till verklig aktion, utan att behöva tillgripa den hemliga verksamheten. Varken vi, miljonerna från 1926, eller Bakunin från 1864 ha hittills förstått att effektivt rycka upp massan. Varken en kolossal propaganda, organisation och uppoffrande initiativ har förmått det lika litet som Bakunins *Internationella revolutionära förbund* eller *Internationella broderskap* eller *Socialistiska revolutionärernas allians*, vilka heller icke försummade propagandan. Därför är ett definitivt omdömme om de båda metoderna ännu icke möjligt. Jag vill blott ha sagt, att om Bakunin varit nog lycklig att leva i en tid av så oerhörd uppryckning och en sådan

utveckling av de sociala krafterna i alla länder, som i våra dagar, skulle han sannolikt försökt att i dessa krafter ingjuta starkare liv, större aktivitet än den de synas besitta, och sannolikt hade han alls icke betraktat sin metod som överflödig utan tvärtom funnit den först nu vara riktigt på sin plats.

Jag pläderar här icke för denna metod, men jag vill förklara den. Han syftade till vad han kallade de medvetet revolutionära krafternas "osynliga diktatur", vilka okända, utan äregirighet självuppoftande verkade för sina idéer och genom initiativ och exempel, genom samlandet av spridda krafter o. s. v. väckte den revolutionära andan och i händelse av handling med exempel gingo i spetsen för de vankelmodiga, men uppträdde bestämt emot diktatorerna. Sådana revolutionärt fullkomligt utbildade element betraktade han som varande sakligt eller tekniskt nödvändiga mitt ibland de revolutionsovana massorna, över vilka äregiriga chalataner och diktatorer skulle söka bemäktiga sig herraväldet.

Att de ingalunda chimäriska men av de bästa av den tidens män delade förhoppningarna på en revolution, som skulle format sig som en social revolution, icke blevo förverkligade var sannerligen icke Bakunins skuld. Han presterade en verksamhet, som nästan var mer än mänsklig.

Som bekant var det kriget 1870-1871, som omintetgjorde revolutionen, och Bakunin försökte, då han i september 1870 ilade till Lyon, att förvandla kriget till en revolution. Snarare lade den till makten komna republikanska bourgeoisien an på att genom tillintetgörande av de i Paris sedan många år tillbaka framskapade revolutionära krafterna, som togo sig uttryck i Pariserkommunen 1871, varaktigt tillförsäkra sig den politiska och sociala makten, och den härigenom framkallade förvirringen räcker för Västeuropas vidkommande ännu. Folkets revolutionära instinkt, med vilken Bakunin räknade i Lyon 1870, i Spanien 1873 och i Bologna 1874, var svårare att väcka till liv än han hade tänkt och är ju ännu i dag icke väckt, utan att man därför kan betvivla dess existens. Måhända frågar man varför icke Bakunin allenast verkade genom *Internationalen*. Denna hade under åren 1868-1873 ingen mera glödande agitator än honom, ingen som ivrigare utbredde den och försvarade den. Socialismens historia i Genève och schweiziska Jura, i Spanien, Sydfrankrike, Italien och Ryssland innehåller belägg härför vid sidan av alla de skrifter, manuskript och brev av Bakunin, som äro kända. Men han hade mycket bestämda åsikter om Internationalens sanna väsen, vilket för honom framför allt bestod däri, att den sammanslöt alla arbetare, som erkände solidariteten i den ekonomiska kampen emot sina utsugare - ett med syndikalismen i allmänhet sammanfallande begrepp.

Han skrev exempelvis i maj eller juni 1872:

"De, som skulle vilja invända, att jag förringar Internationalens karaktär, när jag begränsar dess obligatoriska program och dess mål till organiserandet av denna uteslutande ekonomiska kamp, svarar jag, att man förstör den, dödar den genom försöket att i densamma införa en för alla obligatorisk politik, socialistiska eller filosofisk doktrin. Ty jag trotsar eder att kunna formulera någon som helst bestämd doktrin, som skulle kunna förena miljoner, vad säger jag, som skulle kunna förena blott tiotusen arbetare under sin fana. Och om man icke vill påtvinga alla andra en sekterisk tro, så skulle man blott skapa en mängd sekter, det vill säga, man skulle åstkomma ett verkligt kaos i proletarietets sköte till största nytta för den utsugande klassen."

"Men tror ni, att det är en ringa sak att solidariserar massorna i en ekonomisk kamp?" frågar Bakunin och skildrar det oerhörda värdet av denna sociala verksamhet, som "förbereder marken för den sociala revolutionen".

"På detta så omfattande område måste alla idéer och doktriner ha full frihet att uppträda - Marx' auktoritära teorier såväl som våra anarkistiska teorier, när blott ingen av dem uppträder med dåraktigt och förhatligt anspråk på att upphöjas till den officiella sanningen, och när blott ingen lägger hinder i vägen för proletarietets praktiska solidaritet - under den ekonomiska kampen i de olika länderna."

Bakunin påvisar omöjligheten av att försona det frihetliga och det auktoritära programmet; ej heller kan eller kommer något av dem att träda tillbaka; ej heller borde en splittring äga rum, "emedan man måste rädda Internationalens enhet, den främsta betingelsen för proletarietets seger i kampen mot bourgeoisien." - "Vad

skall man då företaga sig? - Man måste söka enheten där, var den består, och icke där, var den icke kan bestå. Man får icke söka den i politiska eller filosofiska teorier, utan i den solidariska strävan hos proletariatet i alla länder efter materiell eller ekonomisk befrielse - på området för den utsugna arbetets praktiska dagliga ekonomiska kamp mot kapitalet."

Den stora frågan om hur och när tvedräkten mellan den auktoritära och den frihetliga riktningen inom socialismen skall lösas besvaras av Bakunin ungefär på detta sätt: öppen andlig kamp mellan idéerna med iakttagande av obrottslig solidaritet under de ekonomiska striderna emot den gemensamme fienden. I händelse av att en verklig revolution skulle utbryta skulle den sanna folkinstinkten, osynligt rådgiven av de frihetliga krafterna i dess mitt, vara i stånd till att värna den för socialistiska och andra auktoritära.

Är en framgång efter denna linje ännu möjlig i våra dagar? Utan tvivel har förhållandena blivit oändligt mera komplicerade genom den oerhörda massan av förhandenvarande organisationer. Jordens arbetareorganisationer likna en oerhörd armé, som står framför en förtvivlad strid, medan otaliga smärre avdelningar dels gräla inbördes, dels föra tämligen planlösa strider på egen hand och dels, kunna vi säga, ligga i vinterkvarter. Om det verkligen någonsin skall bli möjligt att sätta denna massa i rörelse behövde den först genomsyras av en anda, som man dock ännu icke kan spåra i livsduglig form.

Enligt min mening ha vi dessvärre allt för litet av Bakunins anda och vilja i oss. Hur oerhört än de enskilda krafterna, organisationerna, den socialistiska förståelsen tillväxt under dessa femtio år, så har också kapitalets och regeringarnas makt, militarismen, de förståndsfördunklande faktorerna som kyrkan, politiken och den borgerliga pressen tillväxt. Och dock har proletariatet, nu som då, situationens nyckel i sin hand. Det kan när som helst frigöra sig, när det *vill*, och kommer näppeligen att bli mera organiserat, förberett, utsuget än vad det redan är nu.

Bakunin skulle således ännu kunna lära oss en hel del. Av alla de frihetliga revolutionärerna var han den som ägnade den största uppmärksamheten åt de omedelbara praktiska betingelserna för proletariatets stora kamp-uppgift. Icke tillbaka till Bakunin, men framåt i hans anda, med hans energi, med hans vilja - detta måste på Bakunins minnesdag även vara en önskan för syndikalisterna, vilkas idéer han gav klart uttryck åt och vilkas väg han vandrade. Naturligtvis såg han icke i syndikalismen ett slutmål, men ett medel till allmän mänsklig befrielse.

Det Anarkistiska Biblioteket

Max Nettlau
Mikael Bakunin som föregångare för syndikalismen
1925

Syndikalismen 1925

sv.anarchistlibraries.net